

Knižní kultura I

4. Rukopisy v českých zemích ve středověku a v raném novověku

Jindřich Marek

Rukopisná knižní kultura v českých zemích ve středověku

Stará Morava

pásová kování a nákončí v podobě knihy, 9. století, zdroj: http://ff.uiep.cz/velimsky/cs_1_1/02CS/02CS.htm

Břeclav-Pohansko, hrob 253

Mikulčice, hrob 505 u kostela 3 - pásově kování (relikviář?), pozlacený bronz

A

Ca

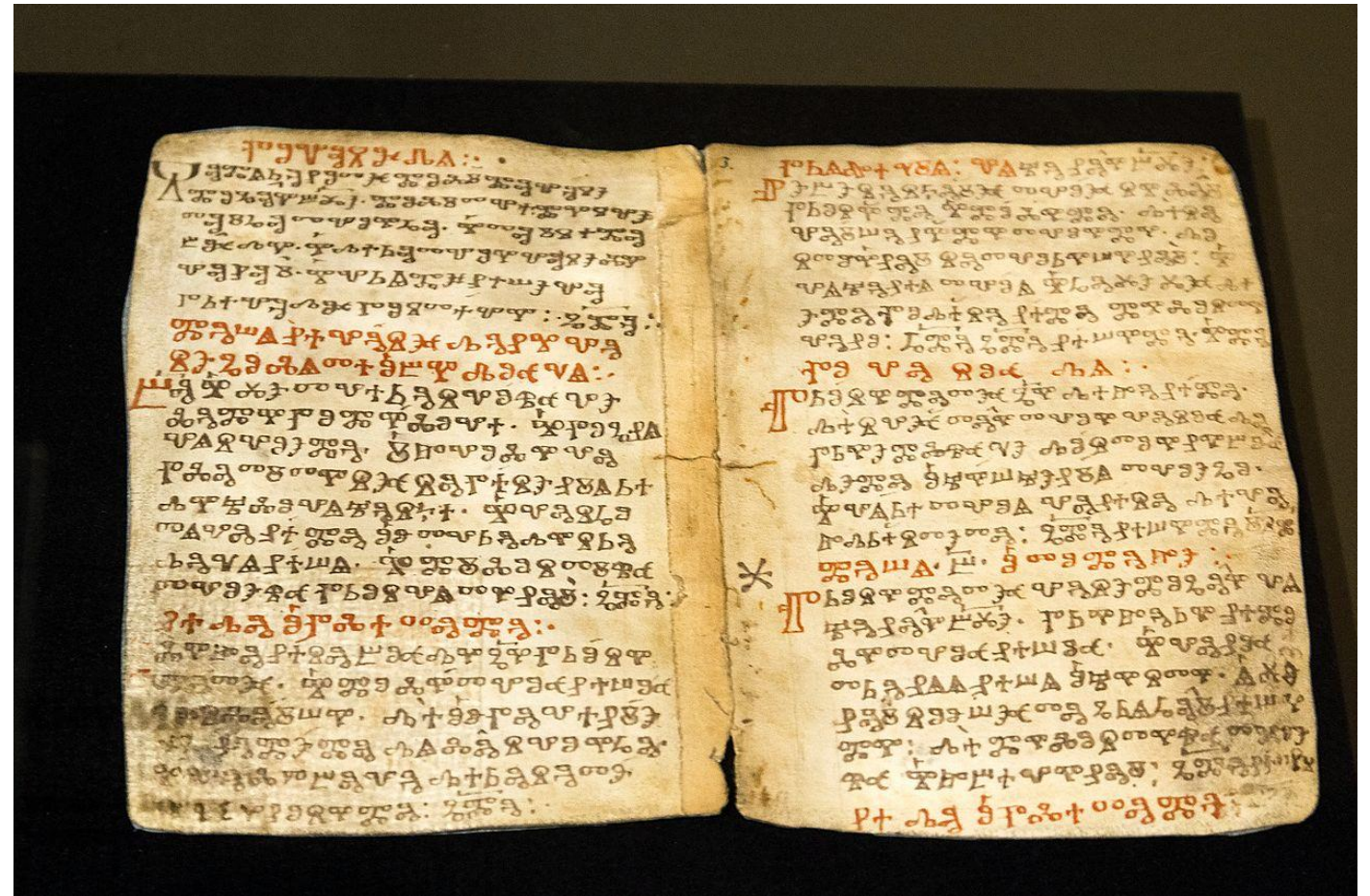
B

Cb

Mikulčice, hrob 1735

Stará Morava: Kyjevské listy

Zlomek žaltáře, 9. století

Praha, Národní knihovna ČR

[III F 22](#)

Gumpoldova legenda, konec 10. století

Rukopis objednaný kněžnou Emmou.
Wolfenbüttel, Knihovna vévody Augusta

Vyšehradský kodex, konec 11. stol.

Praha, Národní knihovna ČR

[XIV A 13](#)

Vyšehradský kodex

Vjezd do Jeruzaléma.

Praha, Národní knihovna ČR

Vyšehradský kodex

Mrtví vstávají ze svých hrobů.

Praha, Národní knihovna ČR

Skriptorium břevnovského kláštera

- od poloviny 11. století
- [ÖNB, cod. 908](#) (Hrabanus Maurus, De laudibus sanctae crucis, 2. polovina 11. století)
- [Rajhrad, sign. R 388](#) (Ado, archiepiscopus Vienensis: Martyrologium, 10. a polovina 11. století)
- [Frankfurt am Main, Univ.-Bibliothek, Ms. lat. oct. 114](#) (Gregorius papa, Homiliarum in Hiezechihalem prophetam, liber secundus, konec 11. století)
- IV D 7, fol. 78v (vyobr.: Modestus)

REX REGVM DOMINVS MVNDVM DICI ONI GVBERNANS
 IMPERIALIS SCEPTVM REGNANS QVIVBEPERENNIT
 INMORTALITATE TENES CVMCELESTI MINAMVLTAPARENTVM
 LAXASTI IN CRUCE VSTII SCVMFRANALOCARAS
 OMNIBVSERCOTYISSERVISSVPERASTRABEATAM
 SPERAREHINCITITACHRISTIDEDISTIT
 DONIQVEESTMODOEDVSPATRISQETVIOE
 NUNCNOMEORITIAMCUNCTASTVPEBAMT
 SAECULADYDMMENACEQDDESTATVRAMICA
 SUMMIXPILEDVNAITITEGERENDVMHOC
 PERIVSFACTIKOVIDORDDTOLLEREDVLESEM
 ATQDECOIOMAVGVSITVSVVVEXCOLATORBEM
 NAMHOCENVSTANTISSIRANDOCARDINEPROBIT
 ORBSSCITVTGASVLTVCAESARISORFET
 AVGVSTOBYREACTMNHINCLAVDECORONAM
 NAMOPTEIMADVAIVVICOSDIVINAPARETARTE
 STIPSTEINVALEQERIVMVMPOS CIMVSOMNES
 IAMALMVMINIVSCELESTIADQVODREGNETVBIQE
 HAEC SILLICETINATATQVELIGITVGLAETAMICO
 DVMADFERETISSEMPERAMLCVMQVEMPIECHRISTVS
 OPTEMVSNORQVAMNVLIVS IACVLOPREMITASTVBR
 RETVNTATVROVAMNVLIVS IACVLOPREMITASTVBR
 FASVELINIIIO PROTERATHOSTIS SCRIMINEDIKO
 DEFENSORARTISSEDFIRMVM MONSTRATAMANDVM
 LVSOR NATVIANEATCAESARIS OBTINETHAVSTVM
 OMENFITQEA MNEACTVVM IMPERIUMMAHETORBE
 ENREGNAGSAIMOMNERI RAEVVMVNERADOHANT
 ET PERSADAT SICEVEELSSOBSLIVSIVSAMBII
 GENSPLEBSLETA PROPAGO SVOGINNADIEDONAT
 MUSAMUIVATIEBENS MANEATITITVITETAMARE
 SREMEXSVISCEPTRAFENFNANV FIDEIENATVBIQ
 REMHAVSTVDONESSAECLESIANVPELLIATABATE
 QAEFORMOSEIVRATENERVNTITIELANEFASSINI
 ETS EDAREQIETFERRAE SCLIDANDA PROTERVIAM
 QVAMESTS QIIDVSEBATEITIEITAVGVSTOVILE
 TRANSFORMAIVMVSORISICVMGLARATRIBVTA
 IVRECOLENDIVMVSORISICVMGLARATRIBVTA
 QVAEHOC SINNOVENVMEANS DEQVAMABORE
 NAMPEDONATVRGETQVEPROBEPECTVS DIVAMARI
 SIT TREMOR EST QVEBONEDLVINOMVNEREFAMAE
 PROFICITINDEOEMADQVDMFRETVMSEQITVRQ
 SICABICITPORTICRVEDATLAESVMSEQITVRQ
 HVNCTIBIENIMIMODAIVMOSEMPERCASIQPIVQ
 CAESARIA RGMODOVISITUCAS TRAINIMICIANI
 TERRESPEMETI TORAITVINIMICA FUGANS DAT
 TVPIVSETGRATINIALVMPRONVMROGATHAECOENY
 ADVENIAMIREAMVSNOBISADIVSSAPARANTIS
 CONSCRIPSIDVDMNAMCRISTILLAVDELIBELLVM
 VERSIVSEPROSATIBIQEMNUNCINDVPERATOR
 OFFEROSANCTELIBENS CVIVSPRECEDIIMAGGO
 STANS ARMATA FEDEVICTOREMMONSTRATVBIQVE

XPESALVATR rex regv

et dñs domnorum . qui mundum
 propria ditione gubernas . et sceptru
 incorruptibile tenenduare per
 emu super omnia regnas . tu crumina
 multa parentum nostrorum in cruce
 delecta quando humano generi iusticie
 frenā constituisti . atq; tuis fidelibus in caelis beatam
 vitam sperare uolo ceterq; adipisci posse dedisti . Ergo
 et tu ungeris est largissimu patrisq; tuisimul potens
 sine quod nomen illud tuum ineffabile omnibusq;
 seclis dudum terribile nunc piissimi principis uerice
 gestatur honesta religioneq; ab omnibus ueneratur
 celeberrima . Hinc quoq; ostenditur quod deus aucto
 ritate atq; defensione augustum imperium firmiter
 teneat . et cuiq; auaro religioniq; xpiane contrario per
 iustum iudicium potestas auferatur . ut religiosi prin
 cipis nunc uictoribus regatur . Nam largitio ampissima
 murum illius hoc ubiq; pro dicit ad laudem uenerandi
 imperatoris terrarum populos prouocans . quatinus
 communi consilio eius defensionem omnes pariter
 quaerant . Quod quidem nos tuis famuli xpe missi .
 saluator . supplices petimus . quatinus per uexillum
 sce crucis tuae sacratissima uirtus ipsius dextram diui
 nam buat arte . atq; triumphum ubiq; conferat iusticie .
 Hec quoq; illum thorace fidei ad amantē duriore induit .
 que simul et ornatum decentissimum et munimentum

Skriptorium kláštera Hradisko u Olomouce

- 1. polovina 12. století
- [Stockholm, A 144](#) (Tzv. Horologium olomoucké)
- [Strahovská knihovna, DA III 25](#) (Iohannes Cassianus: De coenobiorum institutis libri duodecim, Collationes patrum, pars)
- [Rajhrad, R 387](#) (Breviarium Benedictinum, pars aestivalis)
- Pozn.: Skriptorium v Ostrově – zlomky v [IV H 22](#)

SANCIFICET UOS PER
omnia · ut integer spS ur · & anima ·
et corpus · sine querela in aduentu
dOM nOSTRI ihESU xpI seruetur · *Coll.*

QUONCE DE QUESVMUS
omnipotens deus · ut magne
festiuitatis uentura sollempnia
prospero celebremus effectu · pariterqUE
reddamur & intenti celestibus

Augustinus, De civitate dei

„Pessime mus, sepius me provocas ad iram,
ut te Deus perdat“

„Bídná myško, často mě doháníš k hněvu,
kéž tě Bůh zatratí“

Praha, Kapitulní knihovna

ur. & ipse
us ei finie
uarv que
legi uoluit.
entur. &
i fluuudā
rib mundi
ui sedm
is facere
id grece
in elemtis
ice obtinet
eni sedes
opus aptis
ectura tā
urem. y ui
v eet. quod
igidv. ac p
nib ceteris
e posuerit.

quibus sunt quedā exordia. duarv
etiā in rebus humanis ciuitatū.
de quibus deinceps dicere institui.
quantum satis eē uisum est. dis
putauimus. hunc quoq; librū
ALIQUANDO CLAUDIUS
Explicit liber xi. de ciuitate di.

Češi v nebi:
Augustinus, De civitate
dei,
konec 12. stol.

Praha, Kapitulní knihovna

Homiliář opatovický, 12. stol.

Praha, Národní knihovna ČR

Codex gigas, začátek 13. století

Stockholm, Královská knihovna

[A 148](#)

Mater verborum, 13. století

Praha, Národní muzeum

[XA11](#)

Skriptorium kláštera benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě

- [XIV A 17](#) (Pasionál abatyše Kunhuty)
- [VII G 16](#) (Processionale monialium)

Marginální kresby v breviáři

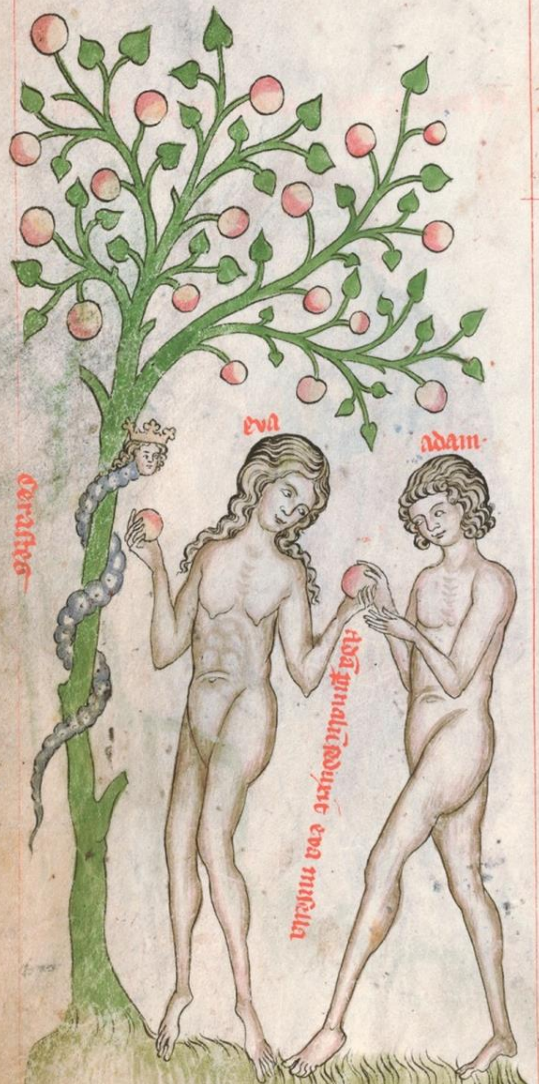
Praha, Národní knihovna ČR

[VIG 15](#)

Pasionál abatyše Kunhuty,
1312-1321
Praha, Národní knihovna ČR
[XIV A 17](#)

conuugū copulatur. **S**heu in iob scribitur. **V**ersa ē in luctū.
 cythara mea et organū meū in uocē flencū. **N**am in pabo
 la qm exponim' sequit' **Q**uod anq' prefatus nobilis spōsa
 suam in thalamū traducēt nuptiaz. latro degener. despo
 satam detipies cōstūpiuit. **I**n thalamū sponsus sponsam tra
 duxisset. cum post certū numer. hoīem quē d's formaue
 rat. ab hac uita. mortis non interuente supplicio. ad etnā
 glām. in celi palacia transtulisset. **S**heu ecce latro. qui aluce
 ueritatis factus degenerauit. qā in uitate nō stetit. huma
 ni salz gnīs nūmucus dyabls. per fructum uentum sedu
 rit sponsam. et in pccm deiciens. heu quā turpiter uola
 uit. arramq; sponsi abstulit. diu per culpam spoliatur.
 a grā. et uulnerauit nos letaliter in natura. **H**ui' uirē in
 felicitatis r' miserie. ipse dñs in ew' luce meminit. ubi in
 parablā loquēs ait. **H**omo quidā descendebat ab ierlm in
 iericho. et incidit in latrones. qui r' despoliauerūt eū. r' pla
 gis impositis. abierūt semiuino relicto. **J**erusalem uisio
 pacis. iericho luna. descem significans interpretatur. **T**unc
 igitur homo ab ierlm in iericho descendit. qūdo a padysi pa
 cifico gaudio. p' lapsum pccī. in defectus uarios. et grandes.
 quas nūc exprimur misérias uenit. **L**atrones q; incidit.
 cum uoluntati suadentis dyabli obediuit. et ideo r' spoliat'
 est diuina grā. r' uulneratus multis defectibz. r' mortis supplicio
 in natura. **D**ictum quippe illi fuerat in gnū. **D**e ligno scie boni
 r' mali. ne comedas. in qnq; die comedis ex eo. morte moueris.
Ecce cōminatus dñs. r' transgressōri uoluntario ad nuplen'
De hoc b' t'is aug' libro xiiij. de ciuitate dei scribēs ait. **L**ege
 natē. nullam morte hōi d's fecit. s; nūto pccī ē inflicta. qm pcc
 tati uindicans d's dixit hōi. **T**erra es. r' intra ibis. **O** misera

Ihs salutat matrem suā cum ostulo patris dicens.

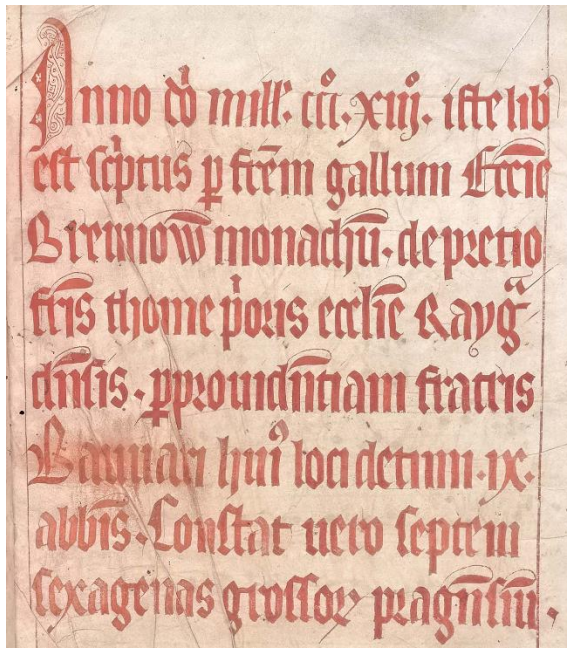
Salve mellea mea floscula vgo maria.

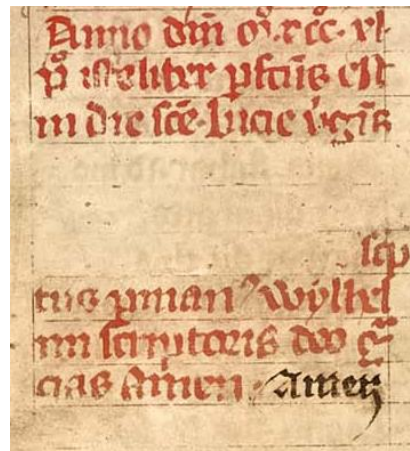
labbati aurea rutilatione resplendunt iuxta
quod psalmigraphus longe antea pphetavit
Nox iniquens sicut dies illuminabitur Et
sic facta est hec nox illuminatio mea fidelit
is meis Nam subito michi dilectus filius affi
xit et resurgente in habitaculo lumine hys
uerbis me dulciter salutavit. **A**ue inquit
mater mi aue. Quasi dicat. **V**e iam meroris
deponē quia sine ue me in utero concepisti et
sine doloris molestia iurgo pmanens peperisti.
Plangere desine lacrimas absterge genitus re
pelle suspiria reite. **J**am enim implete sūt scrip
ture quia oportuit me pati et amonitus resur
gere. **J**am prostrato pncipe mortis infernum
exsolauit potestatem in celo et terra accepi et
ouem perditam ad ouile pro humero repoi
taui quia hominem qui perierat ad regna
celestia reuocaui. **G**aude igitur mater aman
tissima quia facta es celi et terre regna.
Et sicut morte interueniente obtinui dominū
inferorum sic ascensionis gloria resurgente
regni accipiam super nos. **A**scendam igitur
ad patrem meum ut preparem me diligen
tibus locum. **T**u autem surge dilecta mea co
lumba mea speciosa mea electa michi et pre
electa nupte iam nupresenti gaudiū tibi infu
turo longe gloriosius eternaliter pmasi. **I**sti
mo in montem syon matre tu discipulis con

Datované kolofony z 1. pol. 14. stol.

- [R 17](#), fol. 300r
- [VI F 3](#), fol. 387v
- [XIII E 14c](#), přední přídešť

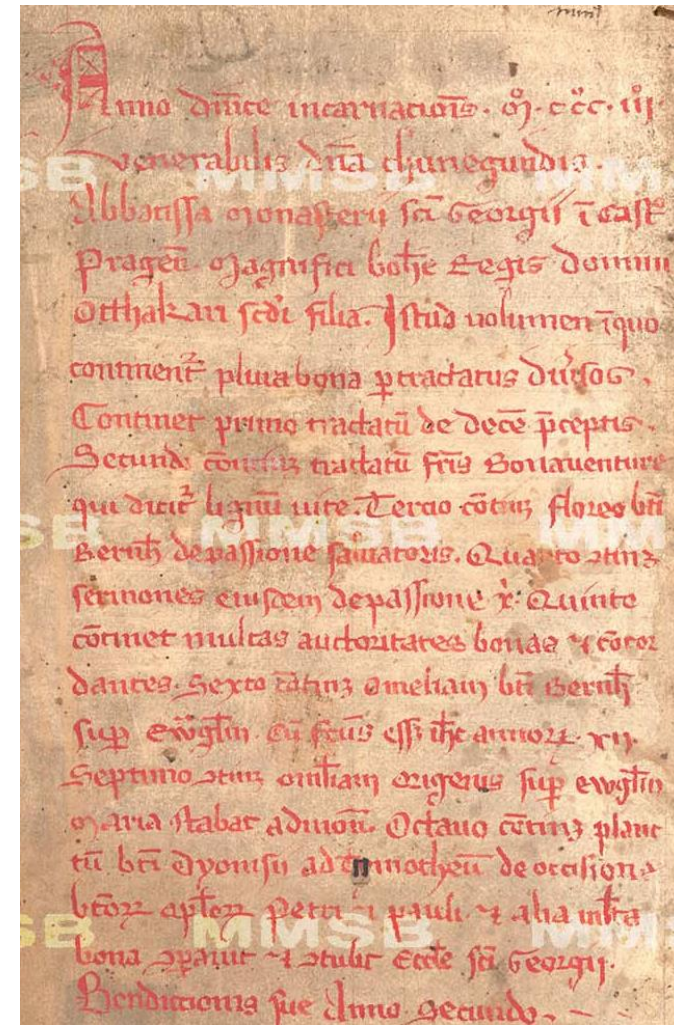

Anno dñi mill. cii. xiiij. iste lib
est scriptus p̄ fr̄em gallum Etien
Bremow monachū. de prelio
fr̄is thome p̄oris ecclie Rayg
dñsis. p̄p̄oundiciam fratris
Bannan hui loci detum. ix.
abbis. Constat uero septem
sexagenas grossor̄ pragñsiū.

Anno dñi m̄. cc. vi.
p̄ ioh̄. eliter p̄fais est
in die sc̄e. h̄iac. v̄. ḡ. s̄.

sep
tus yman. Wylhel
m̄ scriptoris dñi c̄.
nas Amen. Amen

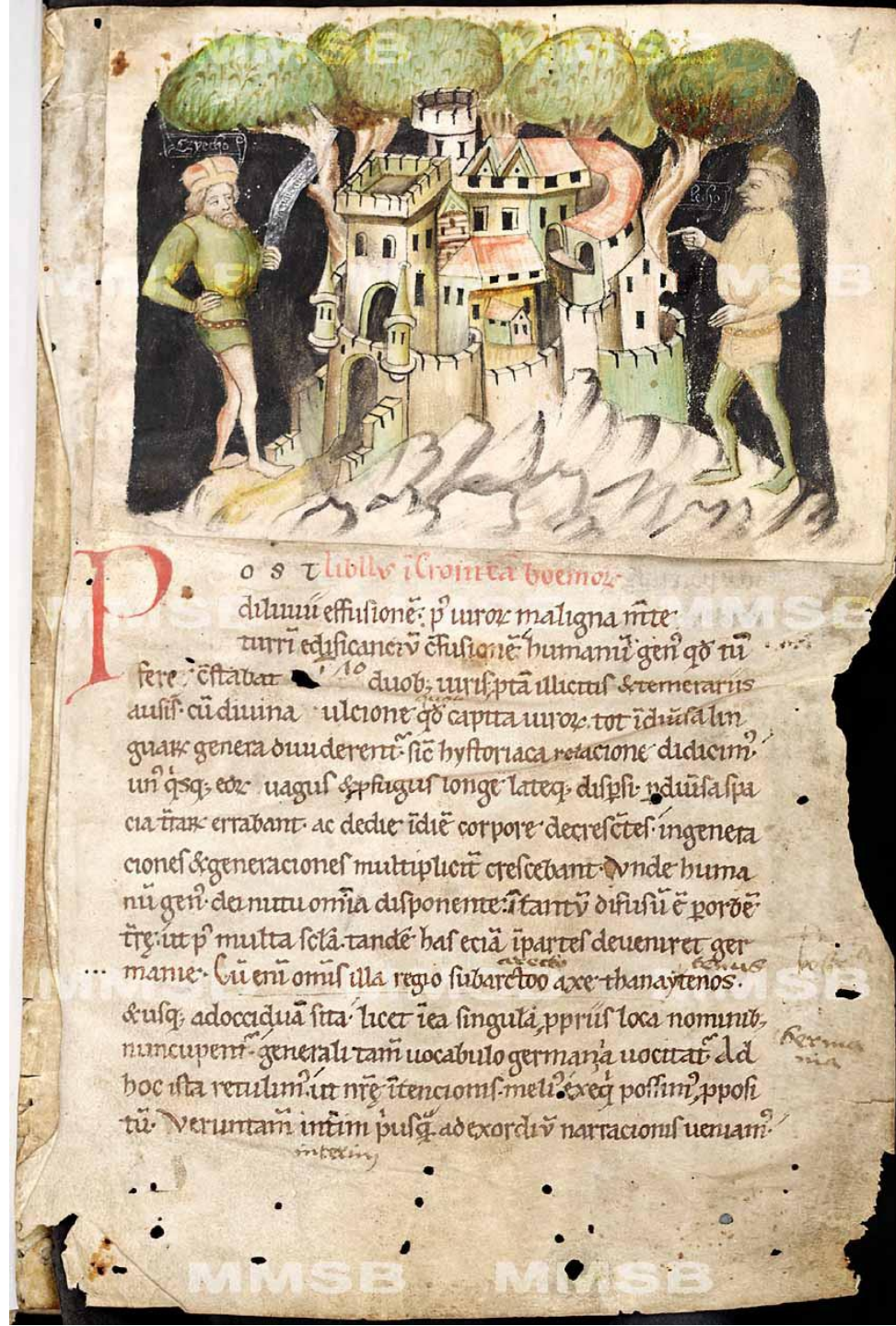

Anno dñice incarnationis. m̄. ccc. iiij.
venerabilis dñe chunegundis.
Abbatissa monasterii sc̄i georgii cast
Prage. Magnifici bohe Regis domini
Ottakarū sedi filia. Istud uolumen iquo
continent̄ plura bona tractatus diversos.
Continet primo tractatū de decē p̄ceptis.
Secundo cōtinēt tractatū fr̄is Bonaventure
qui dicit lignū uite. Tercio cōtinēt flores b̄i
Berth̄ de passione saluatoris. Quarto cōtinēt
sermōnes eiusdem de passione x̄. Quinto
cōtinēt multas auctoritates bonas et cōfor
dantes. Sexto cōtinēt omeliam b̄i Berth̄
sup̄ ewḡl̄m̄ cū sc̄us ess̄ ihe annoz. xiiij.
Septimo cōtinēt omeliam origenis sup̄ ewḡl̄m̄
o maria stabat adiuuā. Octauo cōtinēt planc
tū b̄i dyonisi ad amnothē de oratione
b̄oz ap̄toz petri et pauli et alia infra
bona p̄p̄ant et stant ecclie sc̄i georgii.
Benedictionis sue Anno secundo.

Kosmova kronika: Budyšínský rukopis, 13. stol.

Praha, Národní muzeum

[VIII F 69](#)

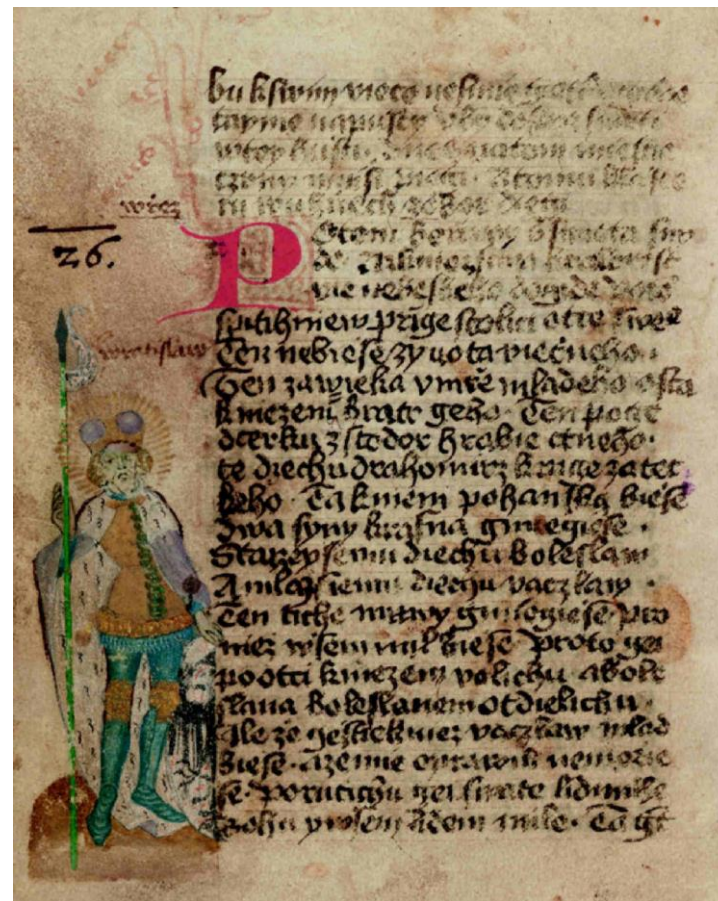
Post libellu i Cronica boemorum
diluuu effusione: p' uuroz maligna nite
turi edificaneru' effusione' humanu' gen' qd tu
fere' estabat' duob' uir' pta' illicitis & remeiaris
auis' cu' diuina' uisione' qd' capita uuroz' tot' idu' la lin
guar' genera' diuiderent' sic hystorica' rotacione' didicim'
un' qsq' eoz' uagus & p'fugus longe' lateq' disp'it' p'diuisa' spa
cia itaq' errabant' ac dedie' idiē corpore' decresetes' ingeneta
ciones & generaciones multiplici' crescebant' vnde huma
nu' gen' de nutu omnia' disponente' itant' v' difusu' e' porde'
t'it' ut p' multa' scia' tandē' has ecia' ipartes' deueniret' ger
manie' Cu' enī omis' illa' regio' subareto' axe' thanaytenos'
& usq' ad occidua' sita' licet' ita' singula' p'p'ris' loca' nomini'
nuncupent' generali' tam' uocabulo' germana' uocitat' Ad
hoc' ista' retulim' ut nre' itencionis' meli' exeq' possim' p'posi
tu' Veruntam' int' im' p' usq' ad exordiu' narracionis' ueniam'
interim

Dalimilova kronika

Sv. Václav.

Praha, Národní knihovna ČR

[XXIII G 87](#)

Dalimilova kronika, zlomek latinského překladu

Praha, Národní knihovna ČR

[XII E 17](#)

Rukopisy Elišky Rejčky

- 1. polovina 14. století
- [ÖNB, cod. 417](#) (Martyrologium Romanum)
- [ÖNB, cod. 1774](#) (Graduale): obr., též detail
- [Rajhrad, R 355](#) (Žaltář): obr.
- [Rajhrad, R 600](#) (Antifonář)
- [Brno, MZA, FM 7](#) (Antifonář): obr.

*D*yma do
minea in
Aduentu

Dre leuavi animā meam

deus meus in te confido non erubescam

neq[ue] irideant me inimici mei ⁊ enī

unuer si qui te expectant non confundentur. **U**ias

tuas domine notas fac michi ⁊ semitas tuas edoce me. **U**

lora patri. **U**lorae. **U**niuer si qui te

expectant non confundentur domine.

Uias tuas domine notas fac

michi ⁊ semitas tuas edoce

me. **A**leuia. **U**sten

Dte leuau
deus meus
neqz irr
unuer si qui te expectant no

The image shows a highly decorated initial letter 'D' in a medieval manuscript. The letter is filled with intricate patterns and colors, including blue, red, green, and gold. Inside the 'D', there are two scenes: the top one shows a bearded man with a halo holding a book, and the bottom one shows a woman in a green and red robe kneeling before a golden altar with a sign that reads 'IEQA'. To the left of the 'D', a crowned figure in a blue and white robe is shown in a boat-like structure. The background of the page is filled with musical notation on red staves, with Latin text written in Gothic script below the notes.

Liber viaticus Jana ze Středy, 14. stol.

Praha, Národní muzeum

[XIII A 12](#)

Velislavova Bible, 14. stol.

Praha, Národní knihovna ČR

[XXIII C 120](#)

Ibi antipr illos theologos & philofophos quos disputacōne sua vince nō potuit vincit eos tormēto.
nā ubi eos omnes capitibz puant. Ibi vince ibi decollantur omnes.

Ibi antipr oculis theologis & phis cōburnt omīs libros eoz & omīs libros theologye.

První kodexy pražské univerzity

Praha, Národní knihovna ČR

mj. [XIII D 7](#)

Astronomický rukopis Václava IV.

Mnichov, Bavorská státní knihovna

[Clm 826](#)

Kolo Fortuny v rukopisu Václava IV.

Vídeň, Rakouská národní knihovna

[cod. 2352](#), 86r

Krumlovský sborník, začátek 15. stol.

Praha, Národní muzeum

[III B 10](#)

Sangar; bil fest set mizuow
gednu widlic

sanebo gedme moamey sieho
ne; wy wssicim; alid; by; chael
zeby was wssieck; zabubia; mo
st; Ne; mo; h; karati; zem; aby
se; podw; assim; nobam; oewie
la; awas; wssieck; iako; datan
a; abron; z; i; wa; poh; lala; Ane
bo; mo; h; by; ohen; as; tra; nawas
n; mesto; d; stie; postati; a; iako; So
donu; agom; oreu; ob; mem; str
u; a; anebo; mo; h; by; was; w; oda
ne; b; s; t; y; m; i; z; op; it; i; iako; me; l; da
be; z; mala; w; e; s; t; i; e; n; s; u; e; t; b; i; e; s; s; e; z; a
h; l; a; d; i; l; Anebo; mo; h; by; was; iako
ze; locow; w; h; am; e; m; e; z; m; e; m;
ti; Anebo; iako; e; g; y; p; t; a; m; m; o
h; y; m; p; o; m; s; t; a; m; s; i; m; u; t; a; t; i; Ane
bo; mo; h; by; was; w; s; s; i; e; c; h; w; p; r; a; c; h;
o; b; i; a; t; i; p; o; p; e; l; i; y; iako; w; o; y; s; t; i; o
S; e; m; a; c; h; e; r; i; b; o; w; o; s; t; o; o; s; i; n; d; e; s; s; i; a; t;
a; p; r; e; t; t; i; s; s; i; c; o; n; Anebo; mo; h; by
was; z; a; b; i; t; i; n; a; h; l; i; s; i; m; t; i; iako; m; e
l; d; y; z; b; i; l; s; y; n; y; J; u; d; o; w; y; h; e; a; d; n; a;
Anebo; mo; h; by; was; z; b; i; t; i; w; s; s; i; e
c; h; y; m; e; z; e; m; a; n; g; e; l; s; t; y; m; iako
z; a; d; a; u; d; a; z; a; b; i; l; p; r; e; w; e; l; i; k; y; l; i; d;
Anebo; mo; h; by; was; w; s; s; i; e; c; h; w;
m; o; c; d; i; a; b; e; l; s; t; i; u; d; a; t; i; iako; z; a; c; a
s; o; w; t; o; b; i; a; s; s; o; w; y; c; h; d; a; l; s; e; d; i; m; m; u
z; u; o; w; S; a; t; r; i; n; y; c; h; Anebo; mo; h; by
o; h; e; n; p; r; e; w; u; s; t; i; a; a; b; y; was; s;
t; r; a; u; i; l; iako; e; b; o; r; e; s; t; e; h; o; w; o; y; s; t; i; e;
a; s; e; d; w; i; e; m; a; p; a; d; e; s; s; a; t; i; m; k; o; m; a;
Anebo; mo; h; by; nawas; w; o; s; t; a; t; i;

Dauid pobil osm set mizuow
gednem napadem

ob; m; w; e; h; a; d; y; iako; m; e; l; i; d; a; n; a; m; m;
s; i; e; p; r; e; d; b; y; g; e; n; z; s; e; g; e; m; u; p; r; o; t; i
w; i; l; i; Anebo; mo; h; by; was; r; o; z;
c; h; a; t; i; w; p; u; s; t; i; e; l; i; w; y; iako; m; e; l; i; d; a;
w; s; a; m; a; r; y; u; t; a; i; o; m; s; u; a; l; e; S; a; l;
m; a; n; a; z; a; r; o; w; y; m; r; e; z; i; m; l; Anebo
mo; h; by; was; r; o; z; e; d; r; a; t; y; s; t; r; z; i; e;
h; m; e; u; i; w; y; c; h; m; e; d; u; e; d; o; w; z; u; b; y;
iako; m; e; l; i; d; a; d; w; a; n; a; d; s; t; e; p; a; n; o; s; s; i;
e; l; i; z; e; o; u; i; s; e; p; o; s; i; m; e; w; a; g; i; a; c; h; Aneb
mo; h; by; was; iako; h; e; l; i; o; d; o; r; a; m;
s; t; i; a; t; i; a; p; o; c; l; a; c; i; t; i; n; e; b; o; iako; A; n;
t; y; o; c; h; a; s; h; m; e; m; a; c; e; w; y; z; a; b; u; b; i; a;
Anebo; mo; h; by; was; p; o; r; a; z; i; t; i; n; a;
h; l; i; m; a; l; o; m; o; c; n; o; s; t; i; iako; m; e; l; i; d; a;
p; o; r; a; z; i; l; g; e; n; a; m; a; r; y; s; e; s; t; r; u; m; o; y;
z; i; e; s; t; o; w; u; Anebo; mo; h; by; was;
p; o; r; a; z; i; t; i; s; l; e; p; o; t; u; a; z; l; u; t; e; m; m; a; iako
z; a; e; l; i; z; e; a; p; o; r; a; z; e; n; b; y; l; z; a; s; t; u; p; i; s;
t; i; e; Aneb; mo; h; by; w; s; s; i; e; c; h; was;
r; u; c; i; e; u; s; u; s; s; i; t; i; a; z; a; t; a; w; i; d; i; a; iako
m; e; l; i; d; y; u; c; i; m; l; S; e; r; o; b; o; a; m; o; w; y; w;
B; e; t; e; l; u; o; l; a; r; z; i; e; Anebo; mo; h; by;
w; s; s; i; e; c; k; o; w; a; s; s; e; o; d; i; e; m; e; s; t; r; a; u; i; a;
z; u; b; y; l; i; t; y; c; h; a; r; w; o; w; iako; s; t; r; a; u; i; l;
w; z; a; s; t; u; y; u; A; s; i; s; t; y; c; h; w; s; s; i; e; c; h; y;
s; t; r; a; u; y; g; i; e; c; h; r; e; m; e; s; t; Z; b; y; w; s; s; i; e; c; h;
w; i; e; c; i; y; a; m; r; o; w; n; e; mo; h; by; b; y; l;
u; c; i; m; t; i; b; y; s; i; e; b; y; l; c; h; a; e; l; b; r; a; m; t;
a; l; e; n; e; c; h; e; g; e; d; m; e; n; a; m; a; l; e; was;
p; o; r; a; z; i; t; i; S; o; u; c; i; m; l; a; b; y; u; l; i; z; a; l;
z; e; d; o; b; i; o; w; o; l; i; n; e; c; h; e; s; i; m; e; t; r; i; e; t;
A; l; i; d; y; z; b; y; c; h; a; e; l; o; d; o; l; a; t; a; n; e; m; o; h; l; i;
b; y; s; t; e; g; e; h; o; w; o; l; a; y; i; t; i; a; m; g; e; d; r; e; t; i;

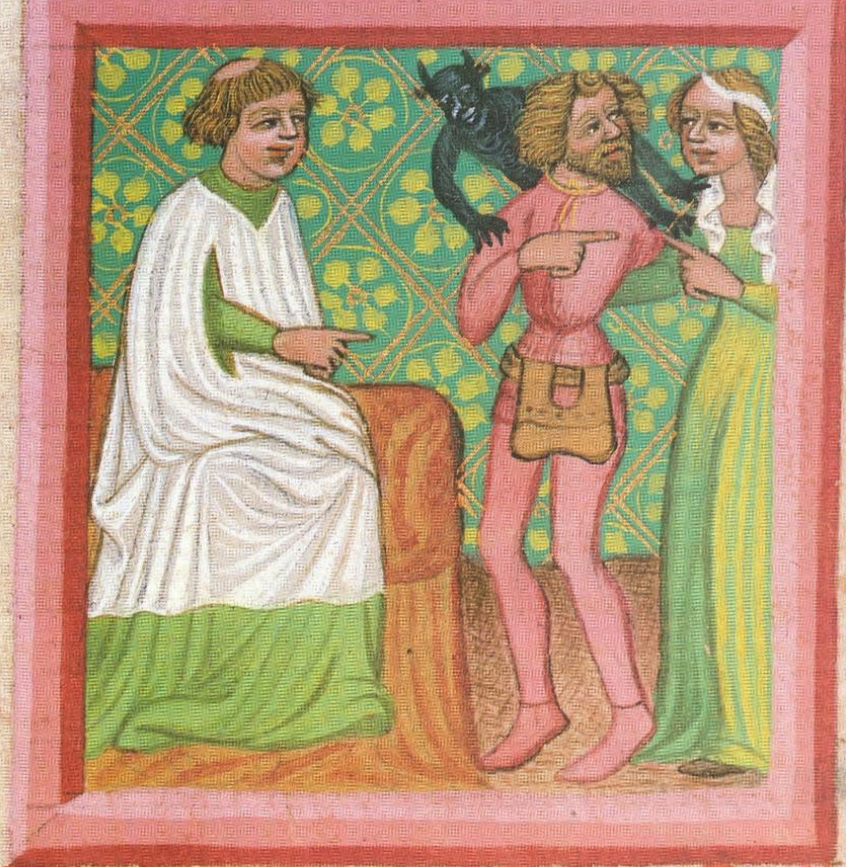

rozdieleme Nazrykuow neucz
ml. Tekdy w tom ze tekdy rozli

literaz; miela naplnila se Skrze
wdowu znamena se swata ciet

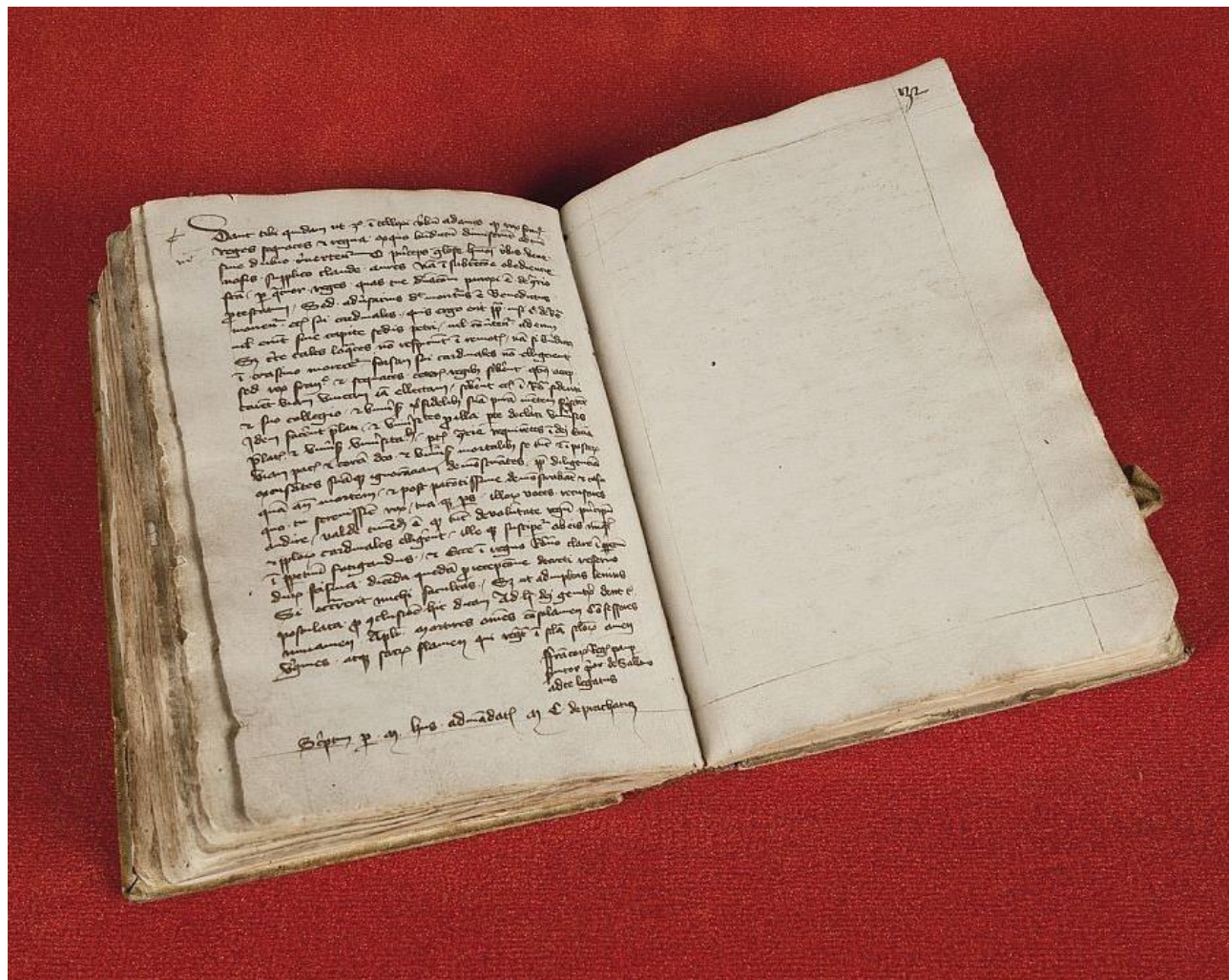
ten nenie wazastentem
wstecz gnywam porwsem fwietu

Wucosie znamenawa Czo bra
ni Kerpowiedi gici Capitula

Autograf Jana Husa, přelom 14./15. stol.

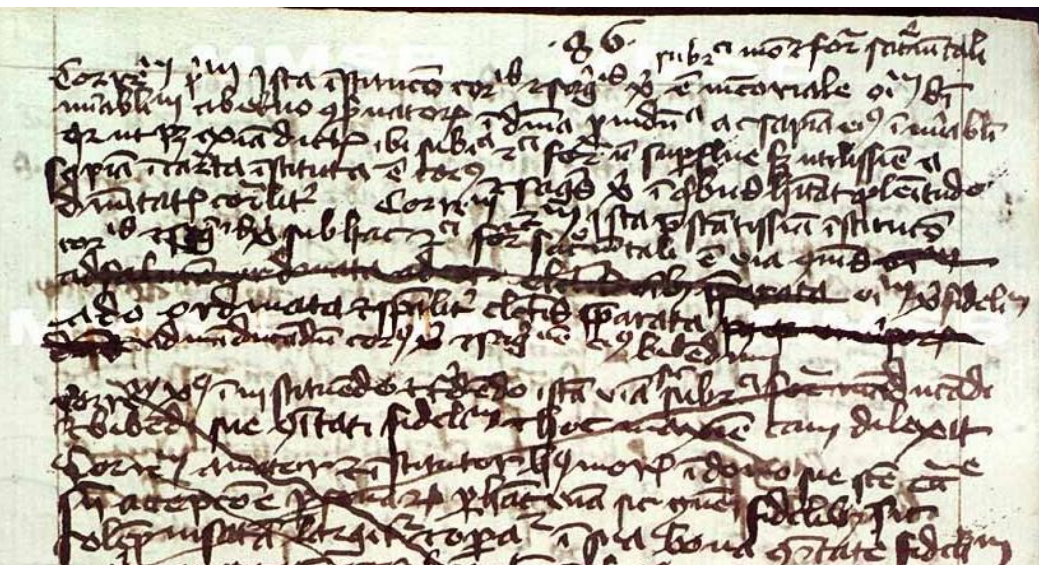
Praha, Národní knihovna ČR

Autograf Jakoubka ze Stříbra, začátek 15. stol.

Praha, Národní knihovna ČR

[VIII E 7](#), 86r

„Husitské století“ 1419-1526

- posuny v žánrovém systému
- knihovny univerzitních mistrů

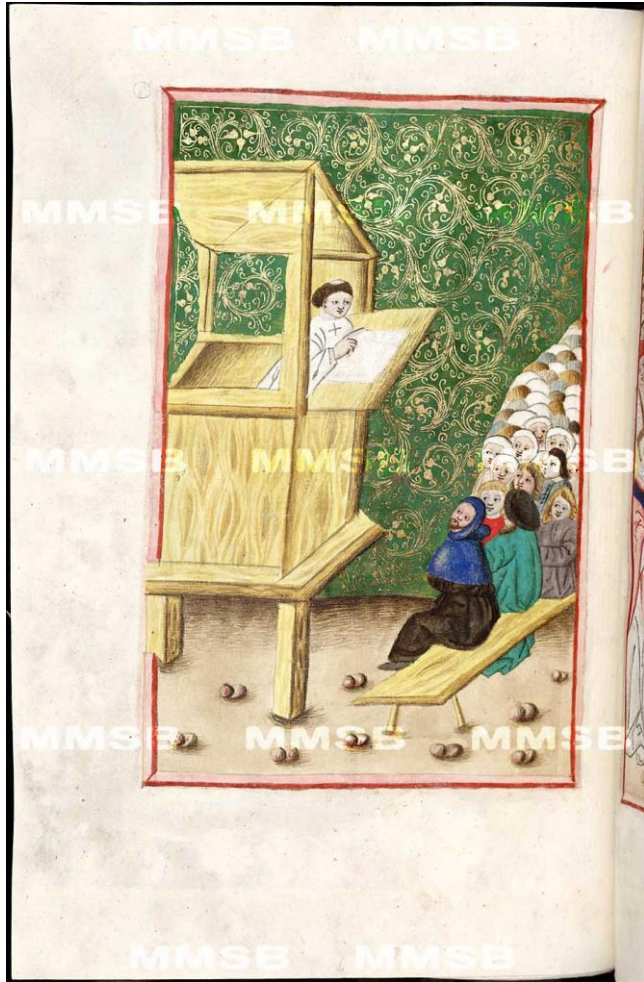
- šíření wyclifismu
 - mj. Peter Payne: Rejstříky k Wyclifovým dílům
- „reformace pro masy“
 - traktáty o křesťanském životě
 - Petr Chelčický

Nový pravopis

- Boskovická bible (kolem 1425)
 - Olomouc, VKOL, [M III 3](#)
- Diakritika: háčky a čárky místo spřežek
- Jan Hus (?), *De orthographia Bohemica*, kolem 1406

ne bože. Ny toť nevmiem nišviti.
neb dietie ia sem. Nrekl gest hospo-
din kenne. Nerod zeci ze dietie sem

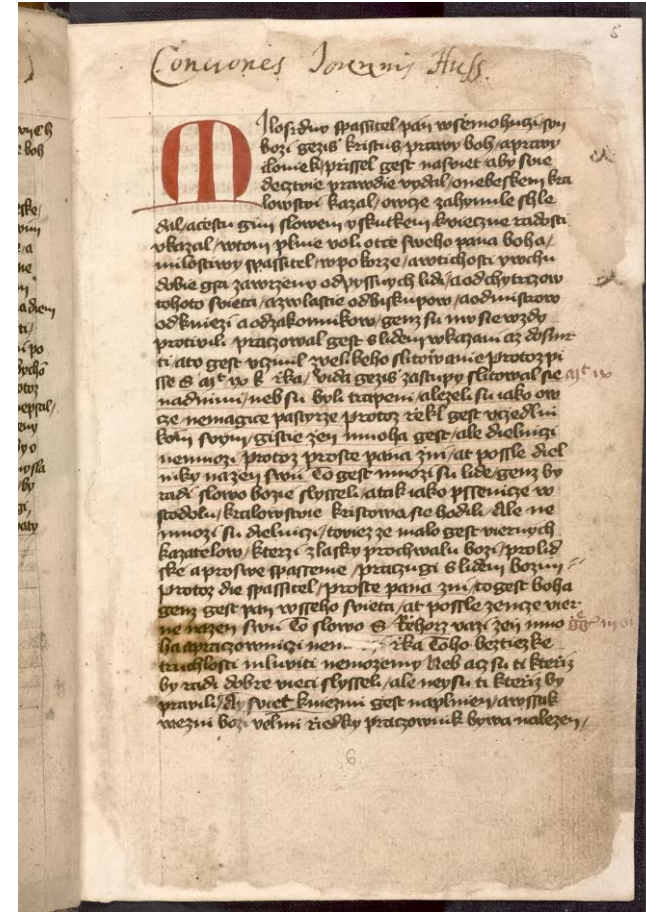
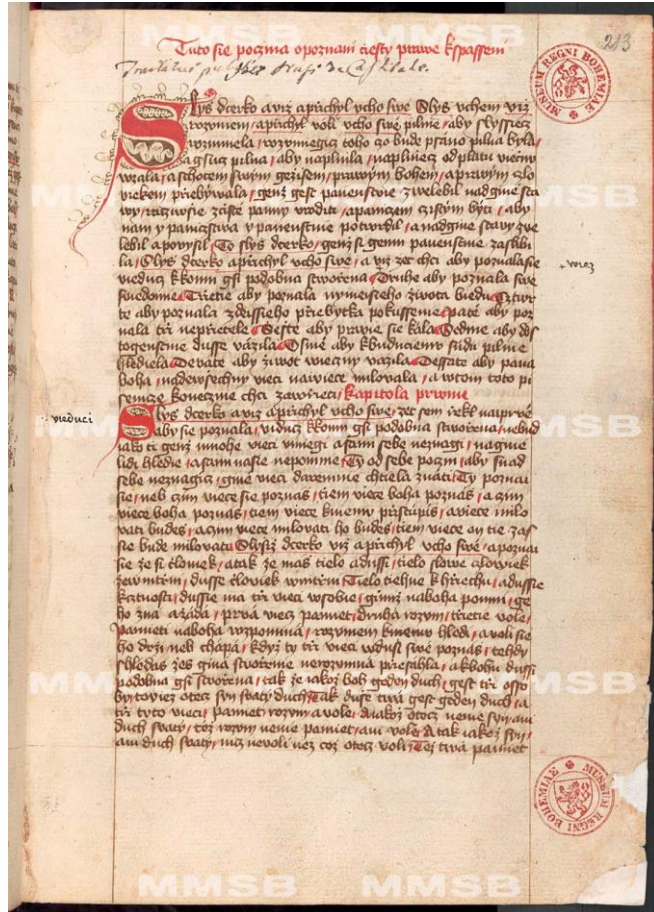

Göttingenský a Jenský kodex

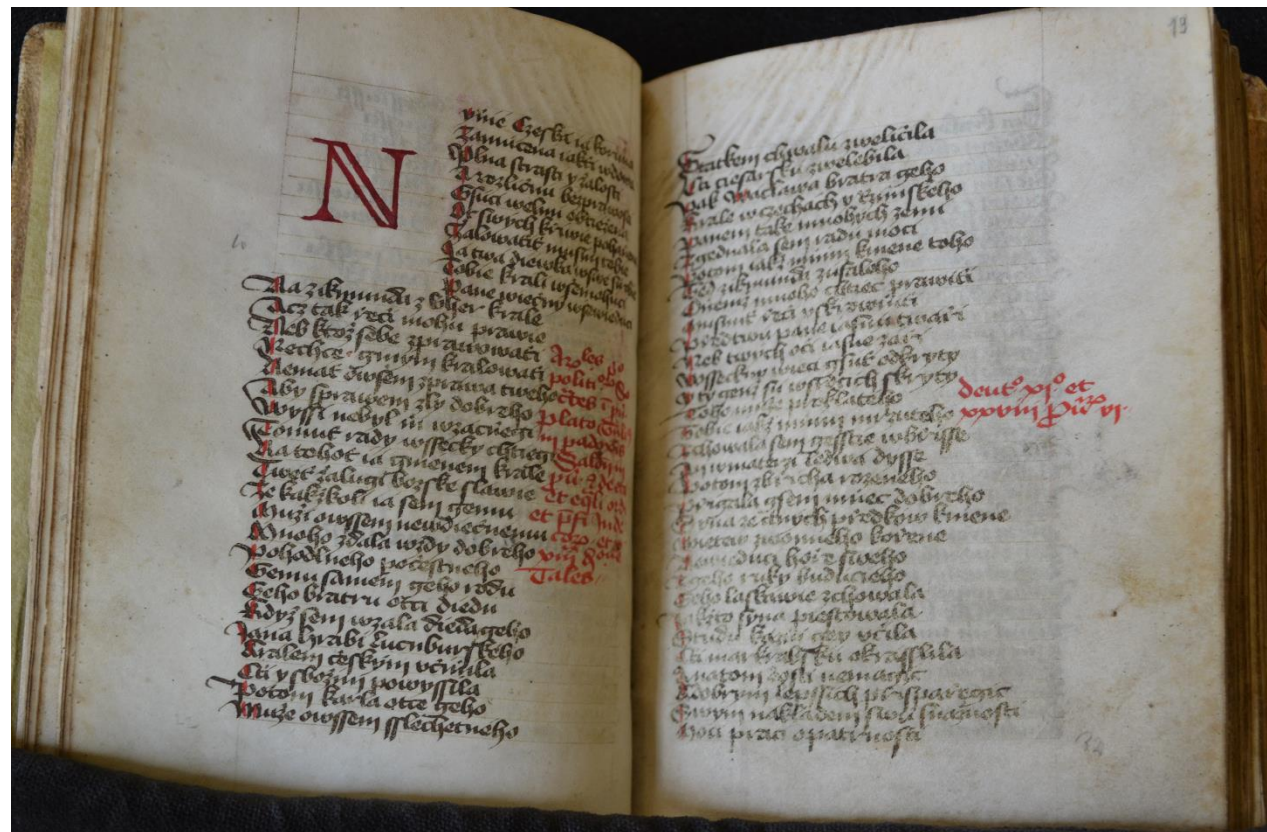

Nábožensky vzdělávatelné spisy Jana Husa: Dcerka a Česká nedělní postila

Žaloba Koruny české

Bautzen 8° 4, 18v-19r

Vavřinec z Březové, Husitská kronika

NK [ID 10](#), 287r

Husitské iluminované rukopisy

Bible Filipa z Padeřova (1432-1435)

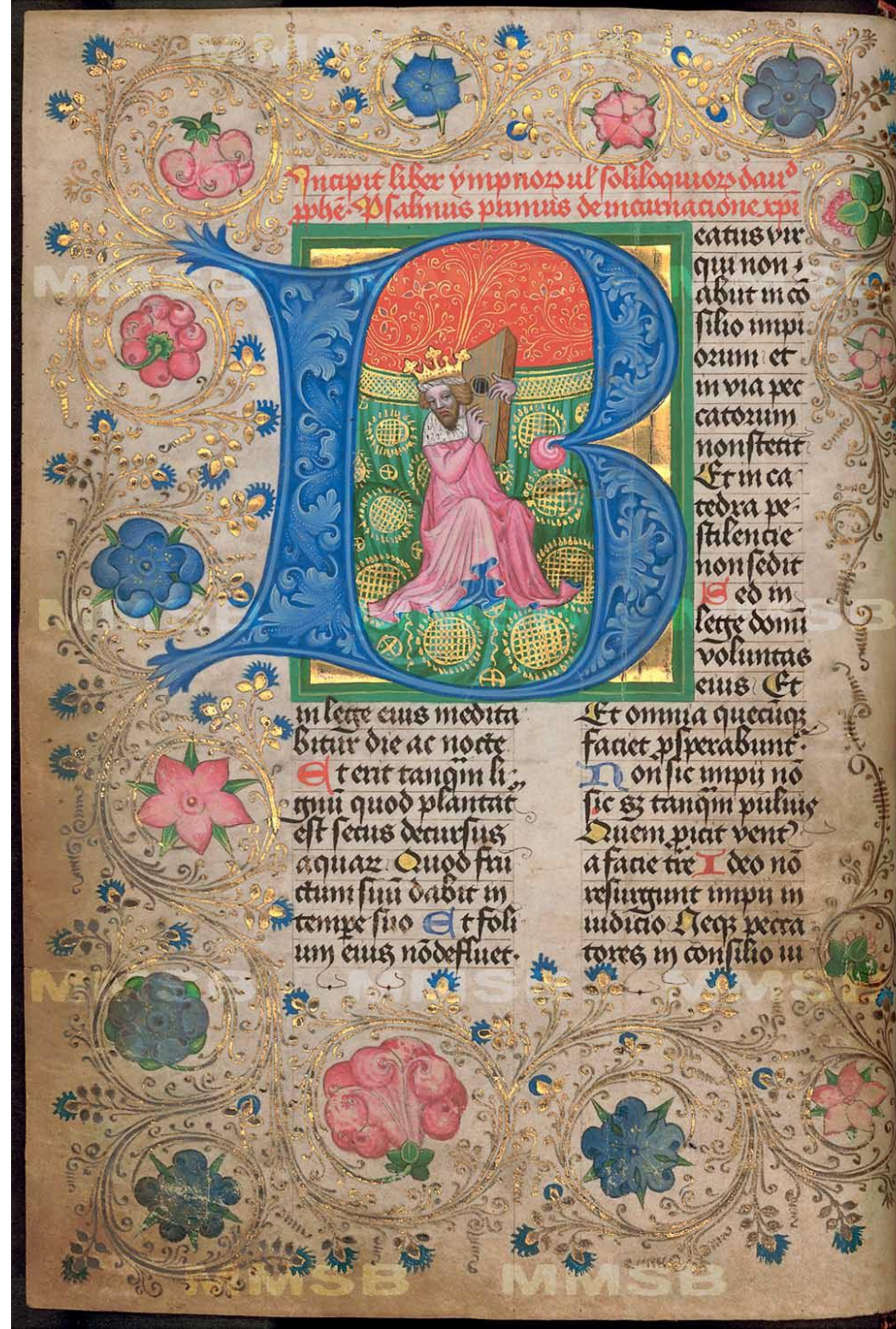
[ÖNB 1175, 334v](#)

Katolíci v době husitství

Žaltář Hanuše z Kolovrat (1438)

[Osek 71](#)

Čeští panovníci

Modlitební kniha Jiřího z Poděbrad

New York, Morgan Library

První tištěné knihy v Čechách

Statuta 1476

[exemplář NK](#)

atque ut voluit consilio ang da dicent Quod
pripies esto brevis ut cito dicta pxiat animi
doctiles teneat qz fideles Omne sup vacuū ple-
no de corpore manat Doctrina em duobus mo-
dis animo fastidiū ingerere solet scz qualitate si
obscurior fuerit p quantitate si plixior extiterit
In quo utroqz magno moderamine uti optet ne
quod ad refectioē requisitū ē sumat ad sus-
focacionē Ideo huius collatōis auctor volens
inter stillam p caribdim opusculū non nimis
obscurū nec nimis plixū compilare decrevit

Anno dñi millesimo qdrigesimissimo septuagē-
simo sexto finita sunt ista statuta provincialia
feria sexta post S. Marci In Nonaplyna de
mpassione noua Orate p impressore p cetera

První tištěné knihy v Čechách

Trojánská kronika

[exemplář NK](#)

Knihovny 15. století v Čechách: příklady

- Bohuslav Hasištejnský (zemřel 1510)
 - systematicky nahrazoval rukopisy s tištěnými vydáními
 - jen málo rukopisů
- Václav Koranda mladší (zemřel 1519)
 - měl mnoho děl husitské teologie, které nebyly k dispozici v tisku
 - o tisky se zajímal

Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic

- zemřel 1510
- český šlechtic a humanista
- knihovna uložena na hradě Hasištejně
- 650 knih (mnoho z nich se zachovalo)
 - z toho 757 tisků (575 inkunábulí), 18 latinských a řeckých rukopisů a Pentateuch

Rukopisy v českých zemích v raném novověku

Písemná kultura v raném novověku

- rozšiřoval se okruh osob, které uměly číst a psát: také řemeslníci, obchodníci, ale také někteří poddaní
- jiná funkce rukopisné knihy (komplementární ke knihtisku)
 - deníky, osobní zápisky, cestopisy, modlitební knížky
 - rukopisy vědeckých děl = předlohy pro tisk
 - také úřední písemnosti (zkoumá diplomatika)

Rukopisy v raném novověku

- druhotná rukopisná písemná kultura do 1650 (doznívání do 1700)
- písmo humanistické i novogotické
 - rozlišení podle jazyků, varianty podle geografické oblasti
- novověká kurziva
 - rychlá, snadno se píše a čte, univerzální

Rukopisy v knihovnách do 1650

- aktivně používané médium
- funkce informační a studijní, reprezentační, nástroj kulturní komunikace
- symbolicky vyjadřovaly majitelovu intelektuální zdatnost nebo jeho konfesijní postoje (kulturní kapitál)

Osobní knihovny rudolfinské doby

- Rudolf II.
- šlechtici
 - Vilém a Petr Vok z Rožmberka
 - Adam z Dietrichsteina
 - Ferdinand Hoffmann z Grünbüchlu a Střechova
- církevní hodnostáři
 - Antonín Brus z Mohelnice
 - Jakub Pontanus z Breitenberka
- měšťan
 - Jakub Konrád Praetorius z Perlenberka

Důvody získávání rukopisů

- soudobé vs. staré rukopisy
- sběratelství
- Rudolfovy postoje ke sběratelství rukopisů velmi odlišné

Autograf Bohuslava Balbina

De regni Bohemiae felici quondam, nunc
calamitoso statu ac praecipue Bohemicae
seu Slavicae linguae in Bohemia
authoritatae ... tractatio

[XIA 12](#)

De Regni Bohemiae ^{in felici statu} ac praecipue de Bohemica seu Slavica
lingua in Bohemia auctoritate deus eius abolenda con-
silijs alijs rebus tunc spectantibus brevis sed accurata Tra-
ctatio.
Thomam Gzechord Epist. Conventus S.
Wenceslai Neo Longe
47. de Exem. S. Augustini
Ad Clariss. Virum T. G.
Scripti praesentis occasio et causa adferuntur.
Annus iam alter et alter effluxit, Vir Praestantissime cum me pro
iure veteris amicitiae nostrae et voce et litens appellare cogit, uti sen-
tentiam meam de Slavica lingua in Patria nostra retinenda studio
tunc quid ea res utilitatis haberet, quod contra si negligere-
tur, adferret incommodi, tum obstruere ita sicut homines terrarum et linguarum rudes, ac parum
in rebus versati expriment Slavica noster aliter, vili, et rustica, et in
postremis numeranda sit, plane ac dilucida explicaveram. aiebat: sedum in-
cognita et indiguum tibi semper fuerit, quod propter praesentem praesentis lin-
guam, quam maiores nostri etiam armis, cum opus esset, sub Branden-
burgis et Saxonibus Regum Imperiorum tutoribus, atque etiam sub
regibus Luxemburgicis et Austriae defendissent, qui ut tradi-
ebant illi contenta convellerentur fundamenter. Regni, et quidquid
ipsi nobis spei et rei reliquissent, consideret, denique quod olim de mala
regni sub Pluhio vel Pluhio administratione dictum accepimus) Bo-
hemiam universam ad arcium Hiberniae reverteram, et Messis de
vovatis (quod vetustissimum apud nos saculo et victimio celebratur) peri-
turam. et haec tum erat colloquij nostri summa. ego, ut meminisse
potes, timide respondebam: odiosum esse negotium, tractationem libtam
plenam invidiam ad praesentes, incessurum me per spinas aut ignes saggo-
sitos cineri doloso, itaque alios alios, quibus tum obruebar, labores causa
tus, si quando a studijs vacare contingeret, non desudaturam me, et
adnoturum operi manus praemitteram; denique ita tum discessimus, ut
sollicebat

Est propria ma-
nus Auctoris
P. Bohuslavi
Balbini.

Profectus Tractatio
tunc hanc Scripta.

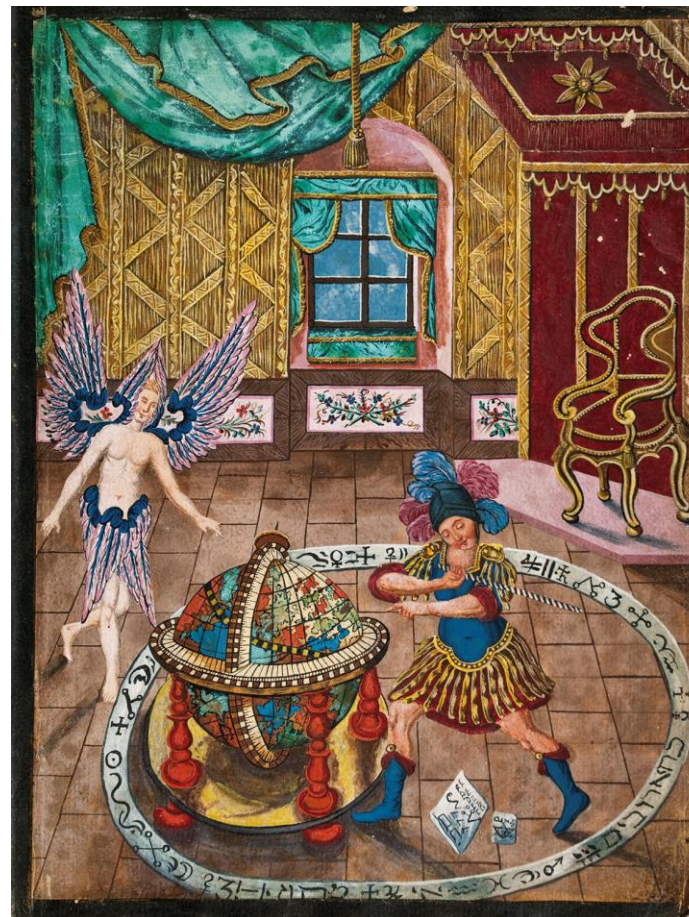
multorum Gen-
tium inimicitias,
res permaneret, fero-
barum, etiam
inceden.

Epist. Conventus S. Wenceslai Neo Longe
Exem. S. Augustini

Rukopisy jako artefakty v 18. století

Kniha kouzel

Praha, Národní knihovna ČR, XVI D 36

Základní literatura

- DRAGOUN, Michal et al. *Knižní kultura českého středověku*. Vydání první. Dolní Břežany: Scriptorium, 2020. 399 s. ISBN 978-80-7649-012-3.
- DRAGOUN, Michal. *Středověké rukopisy v českých zemích: handbušek kodikologa*. Vydání první. Praha: Scriptorium, 2018. 189 s. ISBN 978-80-88013-75-4.

K dalšímu studiu

- Dokumentární film ČT Záhada kodexu XIV A 13 (2014, 52 min.)
<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10531801145-zahada-kodexu-xiv-a-13/>
- Dokumentární film ČT Kronika králů (2015, 52 min.) o
iluminovaném zlomku s latinským textem Dalimilovy kroniky
<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10936407655-kronika-kralu/21456226513/titulky>

Děkuji vám za pozornost

Kontakt: jindrich.marek@ff.cuni.cz